WAAROM BEN IK ANTI-REVOLUTIONAIR

Dr J. A. H. J. S. BRUINS SLOT

Referaat, gehouden op de vergadering van het
Partij Convent van 23-24 September 1955

UITGAVE: ANTI-REVOLUTIONAIRE PARTIJSTICHTING
Dr Kuyperstraat 3 - 's-Gravenhage

INLEIDING

Het Centraal Comité heeft mij gevraagd om voor de eerste bijeenkomst van het Partij Convent het vraagstuk van de principiële partijvorming in te leiden.

Ik meen deze vraag aldus te verstaan dat het Centraal Comité het nodig vond om op het ogenblik dat de nieuwe organisatie der partij begint te werken er de Anti-Revolutionaire Partij rekenschap van te doen geven, waarom zij bestaat en bestaan moet.

Wij hebben nu een nieuwe organisatie en wij verwachten daar zo het één en ander van. Maar de bewerktuiging ener partij, hoe voortreffelijk in zich zelf ook, zal aan haar doel niet kunnen beantwoorden indien deze partij niet weet waarom zij bestaat en waarvoor zij heeft te staan. Die partij moet —

sterker nog — weten waarom zij niet mag worden gemist.
Want een Christelijke partij — juist vanwege dat woord —
is ondenkbaar en moet ondenkbaar zijn, ten ware zij onmis-
baar is. Onmisbaar, niet in de zin dat God het niet zonder
haar zou kunnen, maar wel in de zin dat Hij haar bestaan
eist. En die onmisbare partij is onbestaanbaar en kan niet
werken ten ware zij zelfverzekerd is.
Ik ben er van van bewijst dat het noemen van deze twee
woorden in verband met de Christelijke partij, namelijk onmis-
baarheid en zelfverzekerdheid, ons al midden in de politieke
polemiek verplaatst.
Want het is juist tegen het appèl op het zich onmisbaar en
zich principiëel noodzakelijk achten dat de critiek van de
tegenstander zich richt. En het ie niet minder de subjectieve
tegenhanger daarvan, de zelfverzekerdheid, het niet aan zich-
zelf in zijn onmisbaarheid en noodzakelijkheid twijfelen, dat
die tegenstander irriteert.
Maar toch, hoe zou het anders kunnen? Er is tenslotte een
in geloof beleden onmisbaarheid en er is een deemoedige zelf-
verzekerdheid mogelijk.
Wanneer de Anti-Revolutionalre Partij in haar nieuwe ge-
daante in Nederland wat betekenen zal, dan zal zij met klin-

kende argumenten maar in deze gestalte der deemoed zich van haar onmisbare functie bewust moeten zijn.
En als ik de opdracht van het Centraal Comité goed verstaan heb, dan heeft de keuze van dit onderwerp ook alles te maken met de komende verkiezingen. Immers het is zonneklaar dat de principiële partijformatie, de binding van de partijvorming aan een godsdienstige overtuiging de inzet van de verkiezingen van het volgend jaar is.
De Partij van de Arbeid is de dynamische, de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie is de meer statische belichaming van de gedachte dat principiële partijvorming in bovenbedoelde zin uit den boze is.
Naast de Christelijk-Historische Unie, die een meer traditionele en minder agressieve belichaming van de tegenovergestelde gedachte is, is de Anti-Revolutlonaire Partij geroepen om in het komende stembusduel deze handschoen op te nemen.
Naast de tegenstander die door de principiële partijformatie geirriteerd wordt vinden wij de „medestanders", die in lauwe ongeïnteresseerdheid het staan hebben verleerd.
Dat is één van de grootste problemen voor de Christelijke partijformatie.
Van de z.g. „zakelijkheid" in de politiek, van de idee dat het

in de politiek om puur zakelijke dingen gaat, die met beginselen niets of althans weinig te maken hebben, heeft de doorbraak een handig gebruik gemaakt.
Maar niet minder werkt deze gedachte, zij het ook niet in principieel uitgewerkte vorm, bp tal van mensen, die van „doorbraak" niets moeten hebben, maar die voor hun practisch besef toch de politiek niet meer op het hoge niveau van de dienst van God Almachtig kunnen plaatsen en voor wie de politiek een belangenstrijd van mensen is geworden.
De Anti-Revolutionaire Partij heeft steeds gepretendeerd de menselijke belangen, ook de belangen van verschillende groepen van mensen hun rechtmatige plaats in de politieke overwegingen te geven. En zo behoort het ook.
Maar wij zullen, willen wij uit de impasse der ,,zakelijkheid" komen, bij de mensen het bewustzijn moeten wekken niet maar, dat politiek ook nog wel eens op een of ander punt wat met godsdienst te maken heeft, maar dat politiek in zijn diepste wezen een stuk godsdienst is en dat het daarin om allerbelangrijkste zaken, het Koninkrijk Gods betreffende, gaat. Wij zullen dat goed moeten zien; het is de consequentie van de Christelijke politiek en van de partijformatie op godsdienstige grondslag. Als we dat niet aan durven of aan kun-

nen, moeten we er maar mee ophouden.

HET SCHOOLMOTIEF

Wanneer wij willen weten waarom een Christelijke partij gerechtvaardigd en noodzakelijk is, doen wij het beste om bij de geschiedenis te rade te gaan.

Dat is het beste omdat voor- en tegenstanders van Christelijke partijvorming dit beroep op de geschiedenis als beslissend aanvaarden.

De voorstander doet dit uiteraard. Maar de tegenstander eveneens. In de brochure, ,,Wat bezielt ze?" waarin zeven Hervormde predikanten zich in 1945 rekenschap gaven van hun overgang naar de Sociaal-Democratischè Arbeiderspartij werd over de Christelijke partijformatie gesproken als over iets dat „in vroeger jaren verantwoord was vanwege een wezenlijk geestelijk belang, dat in het werkelijk leven van volk en gemeente verankerd lag." (pagina 11).

In het Herderlijk Schrijven vanwege de Generale Synode der Nederlands Hervormde Kerk, „Christen zijn in de Nederlandse samenleving" waarin voor het heden de keus voor Christelijke en voor niet-Christelijke partijformatie voor Christenen beidé mogelijk en toelaatbaar geacht wordt, Wordt de keus voor

Christelijke partijformatie in de negentiende eeuw „een begrijpelijke en noodzakelijke geloofsbeslissing" genoemd, (pagina 18).

De Schoolkwestie, de schoolstrijd in de négentieridé eeuw, is het concrete punt geweest waardoor in Nederland Christelijke partijen zijn ontstaan en waarvan Voor - en tegenstanders van Christelijke partijen in het heden beiden van oordeel zijn dat zij dat ontstaan daardoor gerechtvaardigd achten.

Voor- en tegenstanders gaan echter uiteen bij de beantwoording van de vraag of dat motief van toen ook nu nog geldt. De zeven predikanten schreven, dat Christelijke partijformatlé na de beëindiging van de schoolstrijd niet meet noodzakelijk was. Het doel was bereikt en „dé antithese als organisatorisch principe op politiek terrein Wérd „eén leuze, die kunstmatig in het leven werd gehouden." (pagina 11).

Deze stelling hebben wij nergens breedvoerig geargumenteerd gevonden. Meestal volstaat men mét een betoogje dat de Christenouders tengevolge van dé gelijkstelling tussen openbaar én bijzonder onderwijs voor hun kinderen hebben verkregen wat zij begeerden en waar zij récht op haddén en dat er in Nederland geen enkele partij is die begeert dit ongedaan te maken. En daarmee zou dan aan de Christelijke

partij haar bestaansmotief zijn ontvallen.
Nu moet hier al aanstonds de opmerking gemaakt worden dat blijkens de politieke practijk vooral bij die takken van onderwijs waarvoor streekscholen moeten worden gesticht er bij niet-Christelijke partijen een voorkeur voor het openbaar onderwijs aan de dag treedt waaraan het bijzonder onderwijs ondergeschikt gemaakt wordt.
De achtergrond van deze practijk en van deze neiging is de opvatting dat indien er als gevolg van de practische situatie gekozen moet worden tussen een confessionele en een neutrale school de oprichting van een neutrale school, die immers „voor allen" kan dienen volgens de voorstanders daarvan, de voorkeur verdient.
In dit verband moet gewezen worden op een zin in het ontwerponderwijsprogram van de Partij van de Arbeid, die in hoofdzaak ook al terug te vinden is in het rapport van de pacificatie-commissie van de Partij van de Arbeid. Die zinsnede luidt: „Ten aanzien van het onderwas na de lagere school erkent de partij dat ook het nijverheidsonderwijs plaatsruimte moet zijn voor confessionele scholen. Tot stichting van een dergelijke school in gemeenten met gemengde bevolking naast de nijverheidsschool die voor alle gezindten toegankelijk

is, moet eerst worden overgegaan wanneer daartoe in verband met de behoeften van het bedrijfsleven en/of het aanbod van leerlingen aanleiding bestaat; hier ook dient ook overwogen te worden of een dergelijke school wat de kosten betreft verantwoord is."

Wij wijzen op deze dingen niet om op grond hiervan nu een constructie te bouwen van deze strekking dat er dus toch nog Christelijke partijen moeten zijn.

Zo in de geest van: Gelukkig dat onze tegenstanders dit nog fout doen, want dan kunnen wij ons bestaan rechtvaardigen.

Maar wij wijzen er wel op omdat deze incidenten een aanwijzing zijn dat er zo voor als na de pacificatie een politiek probleem van openbaar en bijzonder onderwijs aanwezig is en blijft. Hier is een demonstratie van een principiëel-politieke spanning. Als symptoom belangrijk, maar niet minder, ja veel meer vanwege de achtergrond waaruit het voorkomt.

Keren wij daartoe nog even naar het begin van de schoolstrijd terug.

De schoolstrijd is vanwege de ouders die Christelijk onderwijs begeerden en door de door hen gestichte schoolorganisaties en politieke partijen gevoerd, allereerst om aan die

Christen-ouders recht te doen wedervaren. Recht in die zin dat het hun mogelijk gemaakt werd om naar eigen geweten hun doopbeloften na te komen.

Maar op datzelfde allereerste ogenblik werd deze strijd om recht, die vriend en tegenstander nu zo toespreekt, tevens tot een veel breder en dieper algemeen politiek vraagstuk. Dit vraagstuk namelijk: Wat is de taak en de functie van de overheid ter zake van het onderwijs? Hoe en naar welke maatstaven moet de overheid hier haar gezag uitoefenen? Wat is in Nederland een nationale onderwijspolitiek? Wat moet zij doen (gezag) en wat moet ook laten (vrijheid) ? Het gezag-vrijheid probleem ter zake van het onderwijs was niet van de baan op het ogenblik dat het monopolie van de openbare school gebroken en de gelijkstelling een feit was.

Op dat ogenblik begon er een gecompliceerde onderwijspolitiek te ontstaan, waarbij het van beslissende betekenis werd welke maatstaven de overheid nu verder hanteren ging. En dat probleem komt in de streekscholen-kwestie om de hoek kijken.

De Christelijke politieke partijen zijn in hun strijd voor het recht der Christen-ouders met een algemeen politiek vraagstuk geconfronteerd dat zij in hun functie van algemene op

het landsbelang gerichte staatkundige organisaties niet konden en mochten ontlopen.

Allereerst nog op schoolgebied. Hoe zit het met het vraagstuk van algemeen en bijzonder, een vraagstuk dat correlaat is met het gezag-vrijheid vraagstuk? En de Nederlandse Christenen, die het nu in de controverse tussen ons en de doorbraak daar niet over eens zijn, waren het daar in het verleden ook niet over eens, getuige de conflicten tussen Groen en Van der Brugghen, Groen en Beets, Groen en Chantepie de la Saussaye, Kuyper en Gunning.

En wanneer de doorbraak nu zegt: Het kan nu wel afgelopen zijn met uw partij, want ge hebt immers wat ge hebben wilt, dan moet het antwoord luiden: Dat is onjuist, want het probleem van algemeen en bijzonder blijft zo voor als na de pacificatie aan de orde en gg mensen van de doorbraak staat daarin tegenover ons op nagenoeg dezelfde wijze als Beets en Gunning en Chantepie de la Saussaye tegenover Groen en Kuyper hebben gestaan. Daarin is niets veranderd.

Want laten wij het nog eens duidelijk stellen: Het prioriteitskarakter dat de openbare school nog steeds heeft, zowel in de formele zin dat de bijzondere school haar in financieel opzicht volgt en dat zij in de grondwet zeer nadrukkelijk op de voorgrond wordt gesteld, als in de materiële zin dat de

openbare school telkens gepousseerd wordt als de school die zich voor kinderen van alle gezindten geschikt acht, op grond waarvan een bepaalde politieke practijk soms tot achteruitzetting van de bijzondere school leidt, is een gevolg van het feit dat er in Nederland een grote groep is, die over de begrippen „nationaal" en „algemeen", radicaal andere denkbeelden koestert dan een andere grote groep.

De Christelijke school namelijk acht zich ook de aangewezen school voor alle kinderen van ons volk. De vanzelfsprekendheid waarmee velen de pretentie van de openbare school in deze wel aanvaarden, terwijl de gedachte daaraan bij hen t.a.v. de Christelijke school niet eens opkomt, is een bewijs dat hier twee levensvisies botsen.

En de pacificatie, hoeveel bevrediging zij ook gebracht heeft, heeft deze controverse niet uit de weg geruimd. Er is namelijk tussen het stelsel van de openbare school en het stelsel van de bijzondere school een zo grote tegenstelling dat zij principieel eikaars tegenvoeters zijn. En de achtergrond daarvan is, gelijk gezegd, het verschil in opvatting onder het Nederlandse volk over de begrippen „nationaal" en „algemeen" en dat is van algemeen politiek-religieuze aard.

UNIVERSEEL EN PRINCIPIEEL

Maar nu stappen wij dan ook van de onderwijskwestie af. Hoe belangrijk zij ook is en steeds zal blijven voor de Anti-Revolutionaire Partij, deze is niet uitsluitend onderwijspartij. En wat nog belangrijker is, het probleem van algemeen en bijzonder, de vraag wat ter competentie van de nationale gemeenschap staat met op de achtergrond het overheidsgezag en wat ter competentie van de vrije organisaties, levenskringen en geestelijke richtingen staat is, gelijk reeds gezegd, niet bij uitsluiting een onderwijskwestie.

In het afgelopen parlementaire jaar kwam dan ook dit vraagstuk bij zo uiteenlopende onderwerpen als de Zondagswet, de crematie, de televisie en het radio-omroepbestel en in de discussie over het humanistisch verbond aan de orde.

De controverse tussen de Christelijke vakbeweging en het Nederlands Verbond van Vakverenigingen over de gebonden of de vrije loonvorming ligt op hetzelfde niveau. Een met de discussie over het soda-project was het niet anders.

Daarbij kwamen de grondvragen van de politiek, grotendeels dezelfde die in de onderwijskwestie een rol speelden, aan de orde. Wat is algemeen? Wat kan men de nationale gemeenschap opdragen? In hoeverre is er in de politiek van neutraliteit of van zakelijkheid sprake? En wat is vrijheid?

Welke normen moeten hier worden aangelegd? En op al die punten bleken er tussen de verschillende grote politieke partijen 'kardinale verschillen, die rechtstreeks met de wereld- en levensbeschouwing samenhangen. In de kringen der doorbraak kan men moeilijk ontkennen dat die vragen voluit religieus van karakter zijn. Maar waarom lelden zij dan niet, tot de erkenning van de noodzakelijkheid ener Christelijke partijformatie? Wij kunnen die vraag hier nog niet volledig beantwoorden. Maar één ding is in dit verband wel duidelijk. Men verdedigt het standpunt, dat Christelijke partijformatie overbodig en schadelijk is doordat men de voorstelling wekt dat het terrein dat de politiek beslaat en dat van werkelijke betekenis is, veel kleiner is dan het in werkelijkheid Is.

„Dit leven zal", schreven de zeven predikanten in 1945, „gelijk reeds voor den oorlog elk jaar duidelijker werd, grotendeels worden bepaald door de simpele vraag van het bestaan. Afgezien van de vraag in hoeverre men in de strijd van de massale formaties, bij de taak de menigte te voeden en te leiden, religieuze en culturele inzichten zal moeten inzetten, staat het wel vast dat het sociale vraagstuk voorshands alles beheersen zal."

In hun toelichting schreven de zeven predikanten onder

meer: „In onze zo verarmde wereld is dit de vraag die allen bezig houdt: Zullen wijj en onze kinderen in deze wereld kunnen bestaan? Het sociale vraagstuk raakt ons allen, want het is het vraagstuk van ons dagelijks brood: een sober, maar menswaardig bestaan." Weliswaar wordt de waarde van het „geestelijke" voor de opbouw van het volksleven niet ontkend. „Herstel en nieuwe opbouw van ons volksleven zonder geestelijke achtergronden zijn onmogelijk. Om de ziel van ons volk zullen wij moeten vechten. Maar wij zullen het moeten doen daar waar de ziel in feite leeft, namelijk in het lichaam, bij den dagelijksen arbeid in kommer en uitkomst." (pagina 7)
En tien jaren later in het Herderlijk Schrijven treft ons een soortgelijke beperking van het politiek werkterrein als de Synode schrijft: „De Christen heeft te bedenken, dat de dienst, die in het staatsleven van hem wordt gevraagd wel eens het uitspreken van belijdenissen, het stellen van idealen en normen en het opstellen van programma's en projecten met zich mee kan brengen, maar toch allereerst en allermeest zal bestaan in het zakelijk bezig zijn ten bate van mensen en hun menswaardig bestaan, in het zoeken naar middelen en wegen om de leefbaarheid van het bestaan te verzekeren en te verhogen." (pagina 16)

Het is duidelijk dat deze beschouwingen ten doel hebben de politiek zoveel mogelijk voor te stellen als dragende een sociaal-economlsch karakter. De zeven predikanten stelden zich dan ook eenvoudig achter het program van de Sociaal Democratische Arbeiderspartij van 1937, dat een overwegend sociaal-economisch karakter had en dat de maatschappelijke gerechtigheid wenste te bereiken ,,door socialisatie van de beschikkingsmacht en door socialisatie van de eigendom der voornaamste voortbrengingsmiddelen, zodat gemeenschaps-organen de aanwending van de productiekrachten in overeen-stemming met het algemeen belang kunnen regelen."
Wij staan hier dus voor twee punten. In de eerste plaats voor de beperking van het politieke werkterrein en in de tweede plaats voor de qualificatie van dit aldus beperkte ter-rein. Wat het eerste betreft: deze beperking is onjuist. Het is niet verantwoord de suggestie te wekken dat het in de poli-tiek in hoofdzaak om het sociaal-economische gaat. Het is wel één van de hoofdzaken, niet de hoofdzaak. De internationale politiek is zeker even belangrijk en dan drukken we ons nog maar bescheiden uit.

En, naar het binnenland gezien is de cultuurpolitiek niet minder belangrijk dan de sociaal-economische. Ja men mag

veilig zeggen, dat waar onze sociaal-economische politiek al in een vrij ver stadium van ontwikkeling is en onze cultuurpolitiek nog veelszins in een beginstadium, deze laatste in belangrijkheid de eerste overtreft. De vraag of men hier onder supervisie van de staat aan de z.g. nationale gemeenschap grote bevoegdheden en belangen zal toevertrouwen is hier het brandende punt. Het is in het televisiedebat overduidelijk gebleken. Wanneer op cultuurgebied hier aan de nationale gemeenschap competenties worden verleend als waarvoor de socialisten en de liberalen hebben gepleit, zou dat op den duur een omvorming van onze staats- en maatschappijstructuur brengen, even sterk zo niet nog veel sterker, dan een socialisatie der productiemiddelen dat zou doen. Hier is dan tevens de aansluiting aan de hiervoor gereleveerde onderwijspolitiek en komt een collectivistische maatschappij om de hoek kijken waarbij zwaardmacht, cultuurmacht en economische macht in handen van de staat verenigd zijn. En geen democratische staatsstructuur en geen socialistische goede wil zal dan de totalitaire trekken van die staat kunnen retoucheren.

De beperking van het politieke werkterrein, zoals door de zeven predikanten werd gegeven, betekent dus zakelijk een

verdoezeling van de politieke werkelijkheid en uit het beroep dat zij juist daarop doen om de noodzaak van christelijke partijformatie te bestrijden blijkt a contrarie de noodzaak van die formatie.

Van niet minder belang is de qualificatie die in de hiervoor weergegeven beschouwingen aan het politieke werkterrein werd gegeven. In het schrijven der Synode wordt daarover gewag gemaakt als van een „zakelijk bezig zijn". Dat kan niet anders betekenen dat het hier gaat over dingen waarover geen principiële, de godsdienst of levensbeschouwing rakende, geschillen bestaan.

En de zeven predikanten schreven in 1945: „Wij pleiten niet voor neutraliteit, maar voor zakelijkheid. Dat is totaal iets anders", (pagina 13). En elders: „Negentig procent van de handelingen der regering zijn identiek met die van elke vorige en elke volgende regering omdat ze noodzakelijk zijn." En hier blijkt volgens hen de „kunstmatigheid der antithese", (pagina 12).

Men kan geredelijk toegeven, dat er heel wat regeringsmaatregelen zijn, die uit de aard der zaak en uit de gegeven omstandigheden voortvloeien. Maar dit betekent wel allerminst dat men deswege de politiek als iets puur zakelijks zou

kunnen zien. De politiek als geheel niet en ook niet de romp-

politiek van de Heren Zeven.
Het merkwaardige bij hen is, dat zij onder het motto zakelijkheid de sociale bestaanszekerheid die zij wensen zonder verder commentaren met het socialistische collecticistische staatsideaal slikken en aanvaarden. Daar zou toch nog wel een woordje over kunnen vallen onder Christenen! Maar dat ligt dan zeker in de sfeer van de 10% der maatregelen ener regering die niet identiek zijn met die der vorige of volgende. Maar dan blijkt hier toch wel hoe voos het verhaal van die negentig procent is, waardoor kunstnmatighed van de antithese moest worden aangetoond!

En dan blijft er van het zakelijke bezig zijn en van de zakelijkheid die geen neutraliteit is ook niets over. Want op het ogenblik dat een sociale maatregel socialisme wordt ligt er een principiele breuk in de Nederlandse samenleving!

DE PARTIJEN EN DE RELIGIE

Wij hebben in het voorgaande de politieke problematiek die aanleiding is tot de formatie van verschillende partijen aangeduid onder de woorden algemeen, bijzonder, gezag en vrijheid. En wij hebben gezegd, dat het feit, dat in deze woorden algemene politieke vraagstukken van religieus karakter aan de orde zijn, aanleiding moet zijn tot partijformatie naar Christelijke beginselen.

Voor de goede orde voegen wij daaraan toe, dat de hiervoor getrokken conclusie samenhangt met de tijd waarin wij leven. De Christelijke partijformatie is nodig, omdat wij leven in een

tijd van diepe religieuze tegenstellingen en in een land van gemengde bevolking. In een land en in een tijd waarin het Christendom volstrekt predomineert en op politiek terrein geen tegenspraak zou ontmoeten kan men zich naar andere maatstaven georganiseerde politieke partijen denken.

Maar het heeft niet de minste zin om daarover thans te spreken.

Wij leven in een wereld van toenemende saecularisatie. De tegenspraak van het Evangelie wordt alom en op ieder gebied ' gehoord. Ook het Herderlijk Schrijven, al verbindt het daaraan helaas een andere conclusie dan wij juist achten — maar daarover later — gewaagt daarvan als het zegt: „Ook wij geloven, dat de strijd tussen de heerschappij van Christus en de machten der duisternis het eigenlijke is, dat zin verleent aan het wereldgebeuren en aan ons handelen daarin".

Een van de merkwaardigheden van do politieke strijd in Nederland — en ook elders — is deze, dat terwijl naar aller gevoelen de verwereldlijking toeneemt en dat de strijd tussen de heerschappij van Christus en de machten der duisternis evident is, de niet-Christelijke partijen er op uit schijnen te zijn dit historisch verschijnsel niet in hun bestaan en werkzaamheid te registreren. Om twee voorbeelden te noe-

men; de Sociaal Democratische Arbeiderspartij in 1937 en in haar lijn voortgaande de Partij van de Arbeid na de oorlog, heeft allerlei klassieke socialistische dogma's, waar het onchristelijke dik boven op lag, afgezworen. Men is waarderend geworden in zijn oordeel over Kerk en Christendom en men stelt er prijs op dat Christenen ook in de Partij van de Arbeid van het innig verband tussen hun werk voor die partij hun levensovertuiging blijk geven.

Bij de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie valt ook iets van dien aard waar te nemen. In artikel 3 van haar beginselprogram wordt gezegd dat de grondslagen der Nederlandse beschaving wortelen in het Christendom en dat het de Christelijke geest is, die ons volk de waarde en de vrijheid van de mens en zijn verantwoordelijkheid heeft doen beseffen. Ten slotte zegt het artikel, dat de zedekundige beginselen van het Christendom worden aangehangen door zeer velen, die de Christelijke godsdienst niet belijden.

Het zou dwaasheid zijn de waarde die aan deze betuigingen verbanden is, te ontkennen noch ze serieus te nemen. Er spreekt bovendien ook een zeer te waarderen intentie uit. Voor de zeven predikanten was dat alles zelfs van dien aard, dat zij mede daardoor hun overgang naar de Sociaal Demo-

cratische Arbeiderspartij rechtvaardigden.

Maar daarbij mag niet vergeten worden, dat al hebben de socialistische en liberale partijen zich in vergelijking met de negentiende eeuw nu van een aantal verwerpelijke dogma's en opvattingen ontdaan, het socialisme en liberalisme gebleven zijn. Het socialisme streeft nog evenals vroeger naar een socialistische maatschappijorde, gelijk wij die in het voorgaande uit het program van 1937 citeerden. Het program van de Partij van de Arbeid verschilt daarvan niet wezenlijk. Al is veel van wat de oude socialisten — mede in het kader van de toen toonaangevende wijsgerige scholen — leerden, verworpen, het essentiële, het ideaal der collectivistische maatschappij is gebleven.

Evenzo, al veroordeelt de heer Oud tal van gedragingen van liberalen uit een vorige eeuw, als het op het principiële punt van het liberalisme aankomt, het vrijheidsbegrip, dan staat hij nog vlak bij de oude liberalen van weleer en dan poogt hij zelfs het liberale vrijheidsbegrip aan anderen op te dringen, met het betoog, dat onze Grondwet, de Grondwet van 1848 is en dus een liberale grondwet met een liberaal vrijheidsbegrip.

En wij hebben er ons rekenschap van te geven, dat het niet

slechts allerlei nu prijsgegeven socialistische dogma's en allerlei nu door henzelf veroordeelde liberale handelingen zijn geweest, die de tegenstelling tot de Christelijke partijen hebben geschapen, maar dat het daarbij juist om de grondidealen en centrale stellingen heeft gegaan, die ook nu nog in tact zijn.

Wat de Christelijke partijen betreft — maar wij beperken ons nu tot de Anti-Revolutionaire Partij — ook daar is een zekere ontwikkeling waar te nemen, een verschuiving van O opvattingen zonder dat evenwel de grondopvattingen van de party wezenlijk zijn veranderd.

Wat er veranderd is kan in hoofdzaak aldus worden omschreven. Vroeger had men in Anti-Revolutionaire kring vaak de voorstelling, dat men de politieke doeleinden vanuit de grondbeginselen als een statisch complex kon vaststellen. Toen de Vrije Universiteit gesticht werd, waren er tal van eenvoudigen in den lande, die verwachtten, dat de hoogleraren dier Universiteit binnen enkele jaren in een reeks van handboeken over Staat en Maatschappij zouden gaan vertellen, hoe die er nu precies naar Christelijke beginselen moesten uitzien. Deze hoogleraren hebben zich echter aan zulk een vermetel ondernemen nimmer bezondigd. Van het begin af was het

duidelijk, dat de Christelijk-staatkundige bezinning steeds is een gelovige bezinning vanuit de Schrift — dat is het onveranderlijke — op een voortdurend in beweging zijnde historische werkelijkheid. De politiek, ook de anti-revolutionaire politiek is derhalve niet statisch en mag dit niet zijn. Wij weten het nooit eens en voor al. Want andere tijden en andere omstandigheden vragen andere beslissingen. Maar wat wij wel blijven weten is dat Gods Woord een lamp voor onze voet en een licht op ons pad is en moet zyn. En dat Woord is onveranderlijk en dat wijst bij alle vraagstukken die aan de orde ' zijn in elke eeuw in dezelfde richting.

Van de zijde van de doorbraak wordt gezegd, dat de Christelijke overtuiging niet bruikbaar is als basis voor partijformatie, omdat verschillende mensen die aan Gods Woord trouw willen zijn in de politiek verschillende kanten uit willen gaan.

Dat laatste is juist, evenwel het bewast de onbruikbaarheid van de basis niet, maar het laat de werking der zonde in de mensen zien, deze nl. dat wij als mensen niet tot een gezamenlijke verstaan van Gods Woord konden komen. Maar zou daar nu niets aan te doen zijn en zouden we nu juist niet moeten proberen daar iets aan te doen?

De anti-revolutionairen hebben naast de trouw en het vasthouden — ook in de politiek — aan Gods Woord dus een meerdere voorzichtigheid in het gebruik van dat Woord moeten leren. De Bijbel is geen staatkundig handboek maar is

wel het Woord dat richting geeft aan het anti-revolutionaire denken. En als dat zo is en zo moet zijn dan moeten Christenen in de politiek elkaar op die basis vinden en kunnen vinden of althans trachten elkaar te vinden.

CREMATIE EX ZONDAGSWET

Het is van belang om ter illustratie van ons betoog iets nader in te gaan op enkele van de door ons aangehaalde parlementaire gebeurtnissen waarin de tegenstelling over de vragen van algemeen en bijzonder en van gezag en vrijheid aan het licht zijn getreden.

Allereerst dan willen we iets zeggen over het debat over de lijkverbranding en de Zondagswet. Want bij de gelegenheid zijn er in de Tweede Kamer debatten gehouden waarbij zeer principeel van allerlei zijden is ingegaan enerzijds op de vraag welke nu de normen zijn, welke de overheid te hanteren heeft als zij haar gezag uitoefent en voor de onderdanen regels schept, die hen in hun persoonlijke leven binden en als noodzakelijke tegenhanger daarvan op de vraag wat de vrijheid genormeerd is. Daardoor zijn deze debatten van groter betekenis op zichzelf ook / zou zijn voortgevloeid. Want uit wat hierbij gezegd werd over de centrale grondvragen der politiek kan men nl. algemene pricipiele standpunten afleiden die voor het hele terrein der politiek gelden.

Zowel bij lijkenverbranding als biij de Zondagwet ging het om het scheppen van algemene regelen waarbij de overheid bepaalde dingen oplegt en verbiedt en waarbij de overhied bepaalde voorwaarden schept voor de ontwikkeling in de bepaalde richting en waarbij tegerlijkertijd de bijzondere sfeer het vrije menselijke handelen in de zedelijke sfeer enigermate gebonden c.q. geremd wordt.

Nu gaat het hier om zaken, die heel duidelijke ten nauwste samenhangen met godsdienstige opvattingen. Of, om het op de onze manier te zeggen, het gaat her om de wet Gods, om de vraag hoe wij ons persoonlijke hierin hebben te gedragen en wat de overheid in verband med de Goddelijke ordening te dezer zake heeft te doen en te laten.

Het standpunt nu van de liberalen ten aanzien van deze aangelegenheden kan als volgt worden samengevat> Een algemene regeling van de lijkverbranding en van de Zondagswet moet alles toelaten wat naar algemene beschaafde opvattingen toelaatbaar is. Persoonlijke godsdienstige iopvattingen omtrent deze dingen, die de strekking hebben en beperking

van de vrijheid te dezer zake tot stand te brengen mogen in de wet niet verwerkelijkt worden.

Dat zou in strijd zijn met de universele verklaring van de rechten van de mens en dat zou ook in strijd zijn met de Nederlandse grondwet, die de vrijheid van godsdienst garandeert, een vrijheid die alleen beperkt wordt door hetgeen de openbare orde en de goede zeden eisen.

Daarom, zo zeiden de liberalen, is elke discriminatie tussen lijkverbranding en begrafenis door de overheid ongeoorloofd en is elke dwang inzake de Zondagswet, die meer zou willen verbieden dan het Nederlandse volk thans reeds door zijn verdraagzaamheid en respect voor andersdenkenden nalaat, onaanvaardbaar. En omdat het ene ontwerp wel discrimineerde tussen lijkverbranding en begrafenis en het andere ontwerp wel meer verbood dan de liberalen wensten, stemden zij daartegen.

De strekking van het liberale standpunt was dus deze; ten aanzien van godsdienstige aspecten van de materie, die de overheid regelt, moet zij stipt neutraal zjjn. Voor de volledige uitleving van elk godsdienstig standpunt moet volledige vrijheid zijn. En de algemene regelingen en algemene voorzienin-

gen die de overheid maakt, moeten zodanig zijn dat de aanhangers van elke godsdienst en levensovertuiging zichzelf daarbinnen kunnen uitleven.

Of, om het op onze wijze te zeggen: Indien op grond van de wet Gods aan bepaalde algemene regelingen en voorzieningen beperkingen moeten worden toegevoegd dan mag dat volgens de liberaal niet gebeuren. De overheid moet in godsdienstelige zaken neutraal zijn. De eisen van de wet Gods mogen dus niet tot gelding worden gebracht. De grenzen van die vrijheid zijn volgens de liberalen negatief zeer strikt. Alleen wat tegen do zo eng mogelijk geinterpreteerde openbare orde en goede zeden In gaat mag niet. De grens van die vrijheid Is positief zeer vaag: Alles toelaten wat „algemeen beschaafd" is.

Deze maatstaven hebben, ethisch gezien, practisch geen normerende kracht.

Het standpunt van de socialisten ten aanzien van deze aangelegenheden kan als volgt worden samengevat:

We hebben hier te maken met een materie waarover ons volk geestelijk en dus ook in de practijk verdeeld is. Wij moeten derhalve een compromis vinden. Uitgangspunt van dat compromis is de overweging: Hoe vinden wij voor een zo groot mogelijke meerderheid van ons volk de mogelijkheid

om te leven naar eigen overtuiging en een maximale mate van vrijheid. Dat maximale betekent niet: onbeperkt. Want als een groep zou mogen leven en belijden op een wijze waardoor de meerderheid in moeilijkheden komt dan is het niet goed. En dan moet er een modus vivendi gevonden worden. Zowel de Zondagswet als de wet op de lijkverbranding bevatten een dergelijk meer of minder aanvaardbaar compromis. En de socialisten stemden voor. (Mr. J. A. W. Burger bij het debat over de lijkverbranding).

Het is duidelijk, dat dit standpunt in tegenstelling is tot het liberale dat als inzet heeft de onbeperkte vrijheid maar dat het eveneens in tegenstelling is tot het anti-revolutionaire standpunt nl. dat de wet Gods over deze materie eisen voor de overheid stelt, die de vrijheid beperken en voor de te scheppen algemene regeling en voorziening normen stelt.

Dat laatste aanvaardden de socialisten niet. Zij stonden op het standpunt dat voor zover en indien de wet Gods over deze dingen iets zegt, dit uitsluitend betrekking heeft op beslissingen van persoonlijke en kerkelijke aard; dat men indien men de zaken daarvan los maakt uitsluitend met traditionele levensvormen te maken krijgt, die wanneer zij door de overheid op enigerlei wijze worden opgelegd, hoogstens tot een

uiterlijke theocratie worden, in wezen een van de gevaarlijkste perverteringen van de innerlijke.

Dit zeide de heer N. Stufkens bij de behandeling van de Zondagswet. Ten overvloede citeren wij nog deze zin; „Een rechtlijnige toepassing op de samenleving van wat in het persoonlijk leven als een goddelijke gave is ontvangen is principieel onaanvaardbaar en practisch onuitvoerbaar."

Daarom moest er een compromis komen dat offers vraagt van hen die voor een strakke Zondagsviering voelen. Waar dan tegenover staat dat zij die geen geestelijke affiniteit met deze christelijke traditie hebben, hetzelfde doen.

Tegenover het anti-revolutionaire standpunt is er tussen de socialistische en de liberale opvattingen geen principieel verschil. Belde wijzen radicaal af de mogelijkheid dat de overheid in dezen tegenover daarvan afwijkende gevoelens van derden zich zou kunnen beroepen op Gods wet. Beiden gaan uit van het standpunt dat hier beslissend is de vrijheid voor iedereen, met dien verstande dat de liberalen die onbeperkt opvatten en dus voor geen compromis voelen en de socialisten die „maximaal" zien en dus een zeker compromis aanvaarden.

Beslissend is echter weer voor ons, dat geen van belden die vrijheid aan normerende grenzen gebonden achten. Voor

de socialisten is het een binnenskamers uitgevonden compromis waarop men elkaar op de een of andere manier vindt.

Zulk een compromis zal naar anti-revolutionaire opvatting nu eens wat slechter dan weer wat beter zijn. In de onderhavige kwesties kon de anti-revolutionaire tweede kamerfractie de lijkbezorgingswet aanvaarden, de Zondagswet niet.

Er is dus een uiterst critische instelling nodig vanuit het anti-revolutionair beginsel om de liberale en socialistische wijze van benaderen der problemen te weerstaan. Het klare bewijs voor de noodzakelijkheid van een Christelijke partij.

HET ANTI-REVOLUTIONAIRE STANDPUNT

Om de zaak nu scherp uiteen te zetten is het nu nog nodig het anti-revolutionaire standpunt dat hiervoor terloops telkens aan de orde kwam, iets uitvoeriger weer te geven.

Dit standpunt kan aldus worden omschreven;

De vraag van de lijkbezorging en de Zondagswet doet zich voor in twee sferen. Het zijn allereerst vraagstukken die zich in de private sfeer van persoonlijk en gezinsleven voordoen en om een beslissing vragen. Zij doen zich daar voor als vragen van godsdienstige en levensbeschouwelijke aard. En als zodanig vragen zij om een persoonlijke vrije beslissing. Zulk een beslissing kan goed of verkeerd uitvallen. Dat is de vrijheid,

die voor alle geestelijk leven wezenlijk is. En die vrijheid heeft God de kinderen der mensen gegeven. Het is hun mogelijk Zijn gebod te gehoorzamen of te verwerpen. En het is voor de overheid niet geoorloofd en niet mogelijk deze vrijheid te vernietigen en tegen de burgers te zeggen; Ik zal wel voor U beslissen. En alleen in deze lijn doordenkende zou men dus geneigd zijn om tot het liberale standpunt te komen en voor onbeperkte vrijheid te kiezen.

Maar men kan en mag niet alleen in deze lijn denken. Want de vraagstukken doen zich niet alleen in de persoonlijke sfeer voor. Zij hebben ook een openbare kant en komen daarmee in de sfeer van de overheid, die hoedster is van de rechtsorde en die waakt voor openbare orde en goede zeden. Dus ook de overheid heeft zich de vraag te stellen; Hoe sta ik als overheid tegenover de Zondagswet en de lijkbezorging? Wat vind ik als overheid de gewenste vorm van lijkbezorging en een betamelijke mate van Zondagsrust? Een om die vraag te beantwoorden behoort de overheid zich rekenschap te geven van wat God dienaangaande eist. Die vragen kunnen niet altijd even gemakkelijk worden beantwoord. En daar kan verschil van mening over zijn. De Bijbel is immers geen handboek dat zo maar op alle vragen antwoord geeft. Maar de

overheid zal tenslotte dienaangaande tot een bepaalde opvatting komen.
En zo kan de overheid tot de conclusie komen, dat b.v. lijkverbranding verkeerd is en dat er een mate van Zondagsrust behoort te heersen die ver uitgaat boven de in Nederland gebruikelijke.

Daarmede komt de overheid te staan lijnrecht tegenover hen, die op grond van hun persoonlijke „christelijke" vrijheid menen te moeten kiezen voor een niet-Christelijke vorm van lijkbezorging en voor een onchristelijke Zondagsbesteding.

Dat is een moeilijke situatie. Want dat betekent, dat de overheid niet alles kan doen wat zij op zichzelf genomen goed zou achten.

De overheid heeft er rekening mee te houden, dat haar taak beperkt is. Zij kan niet alles wat goed is aan de burgers opleggen. Zij moet regelen maken en voorzieningen treffen dat het verkeerde en dat een verkeerde ontwikkeling zoveel mogelijk geremd worden. Maar zij kan niet door dwang een bepaalde ontwikkeling in de cultuur stopzetten. Poogt zij dat toch, dan komt zij terecht in de ontwikkeling naar een totalitaire staat. Op dit punt gingen anti-revolutionairen en staatkundig-gereformeerden uiteen.

Wat moet zij dus doen? De overheid moet overwegen wat

openbare orde en goede zeden in de samenhang van het cultuurbezit van het volk vorderen. Want wat openbare orde en goede zeden in een bepaald land en in een bepaalde tijd eisen hangt daarmee, met de geest der natie, samen. En in die geest en in dat cultuurbezit spelen ook godsdienstige overtuigingen en tradities een rol. De vraag wat de overheid in een bepaald geval moet opleggen en wat zij moet vrij laten, is een vraag die beantwoord moet worden door een complex van overwegingen, waarbij de persoonlijke vrijheid tot haar recht komt, waarbij de Schriftuurlijke opvatting over de materie zelf, aan het woord komt en waarbij verder de cultuursituatie, de geestelijk-godsdienstige toestand van een volk in de tijd waarin men leeft betrokken worden. Het goede overheidsbeleid wordt dan gevonden in een gelovig zoeken bij het licht van de Bijbel naar wat in een bepaalde cultuursituatie de gemeenschap het dichtst bij de wil van God houdt.

In het concrete geval van de lijkbezorging hebben de antirevolutionaidren geredeneerd;

a. De begrafenis is de Christelijke vorm van lijkbezorging.
b. De vraag der lijkbezorging ligt allereerst in de sfeer der persoonlijke vrijheid en voorts ook in de sfeer van het openbare leven.

C. De cultuursituatie zegt ons dat sinds vijftig jaren lijkverbranding practisch vrij geweest is.

wij gaan nu accoord met een regeling, die de begrafenis primair stelt, die de overheid het begraven doet bevorderen door de aanleg en het onderhoud van begraafplaatsen, die de lijkverbranding vrij laat, maar haar bindt aan een uitdrukkelijke testamentaire wilsuiting van de overledene en die de overheid zich doet onthouden van het bouwen, exploiteren en subsidiëren van crematoria.

Ten aanzien van de Zondagswet heeft de anti-revolutionaire tweede kamerfractie in Maart 1953 soortgelflke overwegingen gehad, zij kwam toen echter tot de conclusie dat de bepalingen van het ontwerp-Zondagswet onvoldoende in overeenstemming waren met die overwegingen. De vrijheidssfeer werd haars inziens overtrokken ten nadele van de overheidstaak en men gaf aan bepaalde onchristelijke tendenties in de actuele cultuuraituatie te veel overwicht tegenover de Christelijke tendenties, die daarin mede aanwezig waren.

Wanneer men de drie hier gereleveerde standpunten nu vergelijkt dan zal men zien dat hier in feite twee geesteswerelden botsen. De liberalen en socialisten sluiten een Christelijke benadering van de vraagstukken, die de anti-revolutionairen wensten, uit.

Verder zal men duidelijk zien, dat de strekking van het liberale en socialistische standpunt deze is, dat bij het vaststellen van de algemene regeling Gods Woord niet meespreekt en dat de vrijheidssfeer normloos wordt aangegeven. Het anti- bracht mee dat in de algemene regeling meespreken en dat tegelijkertijd de zedelijke vrijheid der burgers onaangetast bleef.

HET HUMANISTISCH VERBOND

Een soortgelijke tegenstelling hebben wij gehad bij de dis- cussie omtrent de humanistische verzorging in de krijgsmacht. Liberalen en socialisten stelden eisen, die uitgingen van de gelijkwaardigheid van de kerken en het Humanistisch Ver- bond.

Zij wensten in de algemene regeling van de geestelijke ver- zorging der krijgsmacht de niet van het geloof in een per- soonlijk God uitgaande geestelijke verzorging gelijk te stellen met de verzorging die dat wel doet.

Dat zou dus betekenen dat de overheid in een van haar uitgaande dienst met betrekking tot haar eigen apparaat der krijgsmacht in overheidstijd en met overheidsgeld zou moeten uitgaan van de gedachte, dat Christelijk en anti-Christelijk voor haar gelijk zijn.

Daarop is onzerzijds gezegd; Dat gaat niet. Natuurlijk moet er vrijheid zijn voor de humanisten om met eigen geld en eigen

middelen in de vrije tijd van de militair te doen wat zij goed achten. Maar het gaat te ver om uit de vrijheidsgedachte de consequentie af te leiden, dat de overheid zelf een geestelijke verzorging binnen haar apparaat zou moeten organiseren en financieren, die anti-Christelijk is en die zij daarom fundamenteel verderfelijk acht. Dat druist in tegen de eigen taak der overheid.

Van liberale en socialistische zijde werd gezegd: Bestrijdt het humanisme met geestelijke middelen, maar laat niet de overheid remmen aanleggen tegen geestelijke stromingen die gij verkeerd acht.

De verwarring is duidelijk: Wij bestrijden het humanisme natuurlijk alleen met geestelijke middelen. Maar de vraag van de toelating in de geestelijke verzorging is niet een vraag of men al dan niet remmen aan het humanisme zal aanleggen m.a.w. of men de vrijheid met overheidsgezag zal aantasten, maar wel of binnen de gezagssfeer de overheid haar gezag goed gebruikt als zij humanistische geestelijke verzorging in de krijgsmacht organiseert. Het was dus weer precies dezelfde problematiek als wij hiervoor ontmoetten.

TELEVISIE

Dezelfde controverse heeft zich op een heel frappante wijze

voorgedaan in het televisiedebat.

Dat hele debat heeft nl. gedraaid om de tegenstelling tussen algemeen en bijzonder.

En nu was het merkwaardige dit, dat er van liberale en socialistische zijde systhematisch op werd aangewerkt, dat de sfeer van de vrije omroeporganisaties zou worden ingeperkt, dat die vrijheid zelf aan banden zou worden gelegd en dat er daarnaast een algemene, nationale uitzending zou zijn, die niet neutraal zou zijn, die geen grootste gemene deler zou zijn, maar die de Nederlandse cultuur in al haar facetten zou vertonen en waarin de geestelijke stromingen van ons volk elkaar zouden „ontmoeten". Een soortgelijk streven bestaat er ten aanzien van de geluidsomroep.

De grenzen waaraan zulk een algemene uitzending zich gebonden zou moeten weten, werden door een socialistisch spreker aldus aangeduid: geen grofheid, banaliteit en wansmaak. Positief zou dit nationaal programma vermaak, afleiding en verstrooiing op een artistiek en cultureel verantwoord niveau moeten geven, vermengd met instructieve, educatieve en wetenschappelijke elementen zodat de televisie tegelijkertijd verstrooiing en beschaving brengt.

De discussie over deze zaak, aldus deze spreker, mag niet

overwoekerd worden door het getheoretiseer over godsdienst, levensbeschouwing en politiek. Want wij hebben in de dingen die de televisie geeft veel gemeenschappelijks. Een veto-recht aan een bepaalde omroeporganisatie of geestelijke richting met betrekking tot programmapunten werd onaanvaardbaar geacht. M.a.w. bij meerderheid van stemmen zou in de leiding van de algemene omroep worden uitgemaakt, wat er in kan worden opgenomen.

Men heeft hier dus weer precies hetzelfde: Men wil een „algemene" regeling onder het gezag van de overheid, waarbij het beslissend criterium of iets al dan niet naar de wil van God is, uitgesloten wordt. Men heeft weer het criterium van „algemeen beschaafd".

Maar het is in zekere zin hier nog erger en gevaarlijker dan in de voorgaande gevallen. Want terwijl men daar er evenals hier op uit was om het algemene aan de klem van Christelijke

normen te onttrekken, maar overigens de vrijheid van het bijzondere" en de ruimte voor het „bijzondere" liet bestaan, wordt hier het „bijzondere" aan het „algemene" opgeofferd. Datgene waarvan we reeds iets bespeurden bij het onderwijs, vinden we hier op grote schaal. Er moeten hier geen „schot-jes" komen. ,

Het is na al het voorgaande overbodig tegenover dit alles de anti-revolutionaire reactie breedvoerig uiteen te zetten. De anti-revolutionairen hebben zich met klem gekeerd tegen alles wat zweemde naar een nationale televisie. En zij zijn met klem opgekomen voor het recht en de onbelemmerde vrijheid der vrije omroepverenigingen. En dat niet omdat het daarbij allemaal zo schitterend is en omdat het omroepbestel zoals het reilt en zeilt niet in verschillende opzichten aan gerechtvaardigde critiek kan worden onderworpen, maar omdat het van liberale en socialistische zijde gepropageerde stelsel ondanks de schijn der liberaliteit en openheid, in feite zou neerkomen op een door de overheid te vestigen monopolie op televisiegebied met „algemeen beschaafde" uitzendingen, die aan geen enkele andere norm zouden zijn onderworpen. Wanneer men er rekening mee houdt van hoe enorm grote invloed de televisie is op het publiek in landen als Amerika en Engeland — zij staat bij ons nog in de kinderschoenen — dan is het duidelijk, dat ons hier een groot gevaar bedreigd heeft en bedreigt, want de idee van deze nationale televisie en omroep wint eerder veld dan dat zij afneemt.

VERBAND MET HET SOCIAAE-ECONOmSCHE

Het is een uitermate merkwaardig verschijnsel dat de geneigdheid tot een op opportunistische wijze omschreven en vrijwel normloos algemeen gezag op sociaal-economisch gebied bij de bovenbedoelde tendenties aansluit.

Als het gaat om de vraag van geleide of vrije loonvorming is er tussen het Nederlands Verbond van Vakverenigingen en liberale werkgevers ternauwernood onderscheid. De socialisten zijn gepredisponeerd door him collectivistische idealen voor een vérgaande staatsbemoeiing. De liberale werkgevers gaan blijkbaar in deze uit van de overweging dat het gemak de mens dient, en zo raken bepaalde uitersten elkaar. Voor de anti-revolutionairen gaat het om de verwezenlijking van hun Idealen van sociale gerechtigheid, die moeten leiden tot de ontwikkeling der publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, tot een herziening van het vennootschapsrecht en tot een bezitsvorming onder de massa van ons volk, naarmate het peil der welvaart zulks toelaat. Zij zullen zich daarbij hebben te weren enerzijds tegen een nog beslist dogmatische voorkeur voor de socialisatie, gelijk die b.v. bij de behandeling van het soda-project aan de dag trad. De socialistische woordvoerder verweet de Minister van Economische Zaken dat bij deze de vrees leefde zich aan het koude water der socialisatie te branden. Anderzijds mag daartegenover gesteld worden dat niet een

zakelijk betoog maar een apiioristische dogmatische voorkeur voor een gesocialiseerd bedrijf hier de socialisten in de oppositie dreef. Aan de andere kant zullen de anti-revolutionairen telkens hebben te letten op een opportunisme van de kant van het moderne bedrijfsleven dat in de vraag naar de verhouding van overheid tot bedrijfsleven meer op actuele en tijdelijke zakelijke belangen acht geeft dan op behoorlijk genormeerde grenzen tussen wat tot de algemene sfeer der overheid en wat tot de sfeer van het vrije bedrijfsleven behoort.

DE CONCLUSIE

Wij hebben thans genoeg voorbeelden uit de jongste parlementaire practijk besproken om aan te tonen, dat er een principieel meningsverschil is in de Nederlandse politiek over de vraag wat ,.algemeen" en „nationaal" is en over de vraag wat dientengevolge „bijzonder" moet zijn. En dat betekent dat er voortdurend en op velerlei terrein een principieel meningsverschil is over wat de overheid heeft te doen en te laten. Wij menen uit de practijk te hebben gedemonstreerd hoe nauw dit samenhangt met godsdienstige verschillen en hoezeer het gezag, dat men aan Gods Woord toekent, daarbij in geding is!

Wij zijn niet uitgegaan van algemene principiële beschouwingen. We hebben de zaak niet vanuit een theorie benaderd,

maar van uit de historie en de feiten van vandaag.

Maar dan komen we als vanzelf tot een algemene opvatting. En die is deze: Indien men van mening is, dat Gods Woord wat te zeggen heeft over de politiek, indien men werkelijk vindt, dat de strijd tussen de heerschappij van Christus en de machten der duisternis het eigenlijke is dat zin verleent aan het wereldgebeuren en aan ons handelen daarin, dan moet men gezien de ervaring dat dit conflicten in het leven van de Staat openbaart bij de vraag naar het recht en de inhoud en de omvang van het algemene en naar het recht en de inhoud en de omvang van het bijzondere, en mede gezien het feit dat liberalen en socialisten ook deze vraag principieel het gezag van Gods Woord uitsluiten, noodwendig de Godsdienst aanvaarden als norm voor de partijformatie.

Dit is het punt waar het in de naaste toekomst in de politiek in Nederland over zal gaan. Het vraagstuk der partijformatie. de vraag of de invloed der Christelijke partijen zal worden gebroken of niet, is beslissend voor de toekomstige structuur en richting van de Nederlandse Staat. Daarom is de strijd tegen de doorbraak voor ons het programmapunt bij uitstek.

Wil hebben ook verschillende gelegenheden gezegd, dat als

de doorbraak het zou winnen Nederland weer geheel in de macht der vrijzinnigheid zou geraken met alle gevolgen van dien. Van socialistische zijde is daartegen opgemerkt, dat dit een historistische opvatting was, die geen rekening hield met

wat er in de laatste twintig jaar in de socialistische beweging veranderd was.

Wij menen echter te hebben aangetoond, dat de oude gedachte van de voorstanders van de openbare school als ,,de school voor heel de natie" een grondmotief bevat van algemeen staatkundig karakter dat over heel de Unie van de politiek werkt en waarvan de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie en de Partij van de Arbeid de dragers zijn.

Wanneer deze gedachte in Nederland de overhand zou krijgen dan zou niet de individuele mening van enig liberaal of socialist, ook niet die van enig doorbraak-Christen van thans, doorslaggevend zijn, maar dan zal het de kracht van die ene gedachte zijn.

En het ligt in de aard dier gedachte, die ook gemakkelijk aansluit op collectivistische strevingen op sociaal-economisch gebied, dat zij zich hoe langer hoe meer en telkens op andere gebieden van het politieke en maatschappelijke leven zal open-

baren. Immers haar strekking wordt beheerst door het postulaat ener, de godsdienstige verschillen niet loochenende maar wel relativerende, cultuurgemeenschap. En dat is nu net precies te veel. Want wij kunnen cultuurgemeenschap alleen aanvaarden zonder die relativering.

Daarom twijfelen wij niet aan goede bedoelingen van mensen, aan die van liberalen noch aan die van socialisten. Maar wij wantrouwen de staatkundige gedachte, die hen beheerst. En onze volledige kracht moet zich daartegen keren. En wel in de positieve zin als waarvan wij in het vorenstaande de voorbeelden hebben gegeven.

En het is dringend noodzakeljk dat ons volk dit weet en zich van deze strijdvragen en van de dreigende gevaren bewust is. Voor we het weten zouden we anders overwonnen zijn.

TAAK DER KERK

Na al het voorgaande menen wij te mogen zeggen, dat er van de critiek op het beginsel van partijformatie naar Christelijke belijdenis weinig is overgebleven. Natuurlijk is er op Christelijke partijen veel aan te merken. Maar deze critiek is, hoe nuttig ze ook is om er zich door te laten leren, voor de vraag of wij voor Christelijke partijformatie moeten kiezen

niet beslissend. Christelijke partijen kunnen verkeerde dingen doen, maar Zonder Christelijke parten gaan we met ons hele politieke bestel een verkeerde richting uit. Al het gepraat over „verzuiling” verdoezelt deze waarheid.

Omdat dit zo is, menen wij te mogen stellen, dat het een els van Christelijke plichtsbetrachting is voor de Christenen zich bij een Christelijke partij te voegen en niet bij een liberale of socialistische. Hier Is voor het relatlefstellen van de keus geen plaats. En naar ons gevoelen dient ook de kerk dit zo te zien en duidelijk te stellen.

Natuurlijk moet de kerk niet aan de practische politiek doen. Natuurlijk moet de kerk zich niet Identificeren met een bepaalde politieke partij. Natuurlijk moet de kerk zich niet achter een bepaald politiek program stellen. Maar wat de kerk wel onmiddellijk raakt, is dit dat haar leden de politieke en maatschappelijke problematiek van de tijd principieel goed zien. En dat zij in die problematiek naar goede beginselen handelen. Welnu de kerk behoort te zien waar het vandaag de dag in grote lijnen om gaat. En zij behoort in te zien dat dit met zich brengt dat de Christenen zich in die grote strijd stellen aan de zijde der Christelijke maatschappelijke en politieke organisaties, die de vraagstukken wat de grondvragen

betreft zien, zoals wij hiervoor hebben aangeduid.

HERDERUJK SCHRIJVEN

Hiermede komen wij in tegenspraak met het Herderlijk Schrijven van de Generale Synode der Nederlands Hervormde Kerk.

En het verdient aanbeveling, dat wij na ons standpunt positief te hebben ontwikkeld nu nog nader ingaan op de argumenten op grond waarvan de Synode tot een andere uitspraak kwam.

Het hoofdargument van de Synode is dit dat deze tijd „vraagt om een nieuwe en krachtige uitdrukking van het menselijk samenzijn in de wereld, van de solidariteit." (pagina 9) „De mens van nu aanvaardt zijn mondigheid als een last, zijn vrijheid als een lot, dat hij dapper hoopt te dragen. Maar de ondergrond van deze houding is veelal de angst en de gestalte ervan is vaak het lijden aan het bestaan. Wij Christenen staan niet tegenover, maar naast deze mens. Wij hebben daar, naast hem, de bestemming om anders te leven, te oordelen te handelen. Maar naast hem, hem daarmee dienend."

De Synode verklaart vervolgens dat zij met dit zicht op de Christelijke roeping verschilt van hen, die de antithese aan-

vaarden. En dan volgt het in dit geschrift reeds meer geciteerde stuk waarin wel de strijd tussen Christus en de machten der duisternis wordt erkend als zinvol voor ons handelen, maar, zo vervolgt de Synode, „wij geloven ook, dat de scheiding tussen beide in dit tijdsgewricht zeer moeilijk is aan te wijzen en dat ze in het algemeen niet samenvalt met die tussen de aspiraties en organisaties van de Christenen en de niet-Christenen in deze tijd."

En elders heet het: „Niemand heeft kunnen duidelijk maken, dat de zakelijke verschillen, die de huidige democratische partijen gescheiden houden, samenvallen met de scheiding van hen, die aan het gebod Gods gehoorzaam en die daaraan ongehoorzaam zijn." (pagina 22)

„Zou een partij in dit tijdsgewricht in Nederland de keuze te haren gunste wijzen voorstellen als in uitsluitende zin de keuze voor God en Christus, dan zou deze voorstelling door de Kerk worden gebrandmerkt als een ijdel gebruik van des Heren Naam in de zin van het derde gebod".

Het gaat bij de vraag of een partij naar het Woord handelt niet alleen om programma's en Idealen, maar ook om het

concreet positie kiezen: „Wanneer vrij op deze vragen en op

de verschillende positiekeuzen letten, kunnen wij onmogelijk met de klem van hoger gezag bij de ene partij gehoorzaamheid en bij de andere ongehoorzaamheid constateren. Wij kunnen hoogstens van nalatigheden en kortzichtigheden spreken, maar dan zo, dat deze gevaren alle partijen gelijkelijk bedreigen. Het doen van Gods wil in deze tijd in Nederland is niet te vereenzelvigen met de practijk van één onzer democratische partijen."

Om het beeld volledig te krijgen moet men voorts bedenken dat de Synode de politiek ziet als een „zakelijk bezig zijn" waarover we hiervoor geschreven hebben.

En voorts ook dat de Synode partijpolitiek ook weer niet los vrij zien van geestelijke beslissingen. ,,De leefbaarheid van dit bestaan wordt bedreigd wanneer haar bron en maatstaf, de geopenbaarde wil van God wordt miskend of in haar geldigheid beperkt tot een deel van het volk. Elke gelovige zal in de partij zijner keuze hebben te waken zowel tegen neutralisme als sectarisme, de beide krachten die het Nederlandse volksleven aan het beslag van het Woord Gods willen onttrekken" (pagina 23).

De Synode waardeert „de geestelijke motieven achter de confessionele partijvorming" ook voor het heden, maar acht

het met velen „een brandende vraag geworden, of deze motieven nog noodwendig tot dezelfde of soortgelijke beslissingen moeten leiden”.

De teneur van het stuk is verder: Het staat de Christen vrij zich bij een „algemene” of een Christelijke organisatie te voegen maar met een o.i. duidelijke synodale voorkeur voor de „algemene”. Dit vloeit nl. voort zowel uit de relativering van de noodzaak ener Christelijke partij als uit de centraal gestelde solidariteitsidee.

Wij zouden op dit alles nog het volgende willen opmerken. Allereerst dit Ook al aanvaardt men dat solidariteit in de huidige tijd nieuw en krachtig beleefd moet worden dan zal het om dat in de politiek toe te passen toch nodig zijn goed te weten waarin men die solidariteit beleven gaat.

Want wat de politiek betreft, de „algemene” organisaties, die daarvoor in aanmerking komen, zijn geen werkelijk algemene organisaties, want het zijn de liberale of socialistische party Als de Synode wil zeggen, dat de liberale of de socialistische party voor Christenen aanvaardbaar zijn. zal zij een oordeel over liberalisme en socialisme op grond van Gods Woord, dat zijzelf als norm stelt, moeten uitspreken. De Synode doet dat niet. zij zegt alleen dat zij alom tekortko-

mingen en nalatigheden ziet. Dat zal wel waar zijn! Maar daar gaat het niet om. Het gaat er om: Welke richting koersen die partijen uit? Hoe staan zij in de grote tegenstellingen, die de politiek beheersen. Werken zij daar in de richting, om nu maar het synodale woord te gebruiken, van „neutralisme en sectarisme"?

Het komt ons voor, dat wij hebben aangetoond, dat de richting van de Volkspartjj voor Vrijheid en Democratie en Party van de Arbeid op neutralisme en sectarisme neerkomt. Als deze partijen him doel bereiken zal het sectarisme der neutraliteit (Groen: De openbare school is de secte-school der modernen!) het openbare leven van Nederland gaan beheersen.

Want wat wordt de solidariteit, die de Synode begeert? Het wordt een „ontmoeting". Van de zyde van de doorbraak wordt dat woord telkens gebruikt. Maar wat is dat voor een ontmoeting? Is het een confrontatie van de andersdenkenden met de eisen van het Woord Gods? Neen, dat is het niet; het is de ontmoeting van Christenen, die in hun werk voor de party van het verband tussen him overtuiging en dat werk mogen getuigen, met andersdenkenden. Maar het is niet zó, dat deze Christenen kunnen zeggen tegen de party: Omdat

het op grond van Gods Woord zo moet, zal het in de party zo gebeuren! Dat kan niet. Hoe het in de party gaan zal en wat de partijpolitiek zal zijn, staat uit anderen hoofde vast. En dan mogen Christenen dat verder met hun overtuiging toejuichen, zij zullen ook wel eens en misschien wel dikwijs aldus wat kunnen toejuichen. Maar het punt waar het om gaat is dat in de partijpolitiek Gods Woord geen norm is een kan zijn. En dat is het enige wat — ook volgens de Synode — zin geeft aan ons handelen. En als dat wegvalt wordt — Juist volgens de Synode — de leefbaarheid van dit bestaan bedreigd.

In de tweede plaats ziet de Synode de Christelijke partij en haar verhouding tot de antithese verkeerd.

De Synode stelt namelijkk zelf de antithese. Maar dan zegt zij: Als de Christelijke partijen nu denken, dat zij met hun organisatie de belichaming van de goede zijde zijn, hebben ze het mis. Want zo eenvoudig Is het niet. Neen, dat is waar en zo ziet de Christelijke party het ook niet.

Maar de Christelijke partij probeert vanwege die antithese te onderzoeken hoe zij. gegeven het feit dat de strijd tussen de heerschappy van Christus en de machten der duisternis zin geeft aan ons handelen, in concreto moet handelen. Dat

is wat de Synode wil! En zy doet dat met in haat hand de norm. die de Synode voorschryft: Het Woord (3ods. Anders kan het Immers niet.

De Synode van haar kant stelt wel het feit Iran de antithese.

tenen Gij kunt wel in een algemene leeS: liberale of socialistische partij gaan zitten alhoewel die de antithese der Synode niet erkent en Gods Woord en het gezag van dat Woord niet erkent.

De Synode heeft dus een advies gegeven dat in strijd is met haar eigen normen. Zij heeft zaken relatief gemaakt, zonder deze daad en de draagwijdte daarvan behoorlijk te argumenteren.

BESLUIT

En hiermede zijn wij aan het eind van ons verhaal.

Wij geloven in de noodzakelgkheid van anti-revolutionaire politiek en van een Anti-Revolutionaire Partij. Wij menen dat God ons en onze mede-Christenen roept tot een Christelijk partij. En wij menen dat onze mede-Christenen die liberaal of socialist zijn daarmede verkeerd handelen. Wij zijn overtuigd als wij dit zeggen, dat wij daarmee niet handelen tn strijd met het derde gebod en Gods Naam niet lijden gebruiken, maar dat wij, dit doende, handelen naar Zijn wil.

Waar wij wel van overtuigd zijn dat is van de waarheid van het woord: Wie is tot deze dingen bekwaam?

Bij de grootheid van onze opdracht en de heiligheid van onze Zender drukken het gevoel van eigen onmacht en onheiligheid. Wat is het vaak mis met ons. Want dit kan toegegeven worden: In de Christelijke partij Hij de zonde het dichtst aan de deur. Hij de zonde daarin is veel afzichtelijker dan elders op politiek gebied.

Laten wij daarom proberen onze partij en ons werk — ook in de komende stembusstrijd — zuiver te houden.

Wij willen onze zaak niet identificeren met De Zaak.

Maar toch moet en mag het grote woord er uit: Het is voor De Zaak, dat wij staan.